

DOI 10.26886/2414-634X.2(38)2020.8

UDC: 94

THE DEVELOPMENT OF INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW IN THE XIX CENTURY

W. Orehowsky, Doctor of Historical Sciences

Chernivtsi trade and economic institute of the Kyiv national trade and economic university, Ukraine, Chernivtsi

filos@chtei-knteu.cv.ua

The article is devoted to the history of the emergence and formation of international humanitarian law («laws and customs of war»). The author notes that decisive steps were taken here in the nineteenth century, as rapid progress in the development of weapons and martial arts led to a sharp increase in the number of casualties. In this regard, much attention is paid to the figure of Swiss businessman and public figure Henri Dunan. It is stated in the article that it was the activity of the latter that became the basis for the adoption of the famous Geneva Convention (1864) «On improving the fate of wounded and sick warriors in the land war».

Key words: international humanitarian law, Society of Red Cross, Henri Dunan, Geneva Convention, help to aid to sick and wounded patients, public charities.

доктор історичних наук, Ореховський В. О. Розвиток міжнародного гуманітарного права у XIX ст. / Чернівецький торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету, Україна, Чернівці

Стаття присвячена історії виникнення та становлення міжнародного гуманітарного права («законів та звичаїв вівичаїв виникнення та становлення міжнародного гуманітарного права «законів та звичаїв війни»). Автор відзначає, що рішучі кроки тут були зроблені саме у XIX ст., оскільки стрімкий прогрес у розвитку озброєнь та військового мистецтва призвів до різкого збільшення чисельності жертв бойових дій. У цьому зв'язку значна увага приділяється постаті швейцарського бізнесмена та громадського діяча Анрі Дюнана. У статті зазначається, що саме діяльність останнього стала основою для прийняття знаменитої Женевської Конвенції (1864 р) «Про поліпшення долі поранених і хворих воїнів під час сухопутної війни».

Ключові слова: міжнародне гуманітарне право, Товариство Червоного Хреста, Анрі Дюнан, Женевська конвенція, допомога хворим і пораненим, громадська благодійність.

доктор исторических наук, Ореховский В. О. Развитие международного гуманитарного права в XIX в. / Черновицкий торговый-экономический институт Киевского национального торговый-экономического университета, Украина, Черновцы

Статья посвящена истории возникновения и становления международного гуманитарного права («законов и обычаев войны»). Автор отмечает, что решительные шаги здесь были сделаны именно в XIX в., поскольку стремительный прогресс в развитии вооружений и военного искусства привел к резкому увеличению численности жертв боевых действий. В этой связи значительное внимание уделяется личности швейцарского бизнесмена и общественного деятеля Анри Дюнана. В статье отмечается, что именно деятельность последнего стала основой для принятия знаменитой Женевской Конвенции (1864г.) «Об улучшении участи раненых и больных воинов во время сухопутной войны».

Ключевые слова: международное гуманитарное право, Общество Красного Креста, Анри Дюнан, Женевская конвенция, помощь больным и раненым, общественная благотворительность.

Вступ. Війни існують стільки ж скільки існує людська цивілізація. Вони відрізняються масштабами, характером, тривалістю бойових дій. Технічний прогрес, який супроводжував і супроводжує збройні конфлікти, постійно «дарував» їх учасникам нові види і засоби знищення один одного. Однак існує риса, що об'єднує між собою війни різних епох і народів - смерть, страждання, скалічені долі їх жертв.

Історія збройних конфліктів завжди була предметом вивчення фахівців різних наукових галузей. У той же час, серед незліченної кількості праць, які розглядають різні сторони цього явища (політичні, економічні, військово-стратегічні та ін.) порівняно незначний відсоток складають роботи, автори яких досліджують спроби людства «цивілізувати війну» [1-9]. Головна увагу тут звертається на виникнення певних норм і правил, що застосовуються в період військових конфліктів з метою пом'якшити їх наслідки. Важливість цієї проблеми не тільки в плані історичної ретроспективи, вона **актуальна**

і в сьогоднішній неспокійний час. Це стало спонукальним мотивом і для автора даної публікації.

Метою статті є висвітлення процесу становлення системи централізованої гуманітарної допомоги у XIX ст.

Виклад основного матеріалу. У першій половині XIX ст. відбувається стрімкий ривок у розвитку технологій виробництва озброєння. Тільки за одне десятиліття в цій сфері було досягнуто більше успіхів, ніж за попередні три століття. Поява зброї центрального бою значно збільшила швидкість стрільби. Нові циліндричні кулі наносили більш серйозні поранення. В результаті цього значно зросли людські втрати ворогуючих сторін. Особливо помітним це стало під час Кримської (1853-1856 рр.) та австро-італо-французької (1859р.) воєн, зокрема, в битвах при Маженте і Сольферіно (1859 р.) а згодом і Громадянської війни у США (1861-1864 рр.).

Військова адміністрація не мала можливості приділяти належної уваги всім пораненим, і тисячі їх вмирало, залишаючись на полях битв.

Французький лікар Люс'єн Боден, який був очевидцем облоги Севастополя, кілька разів наголошував, що медичний персонал, який намагався прийти на допомогу пораненим, потрапляв під вогонь однієї з ворогуючих сторін. Він був першим, хто запропонував простий і практичний спосіб запобігати подібним випадкам. У своїй статті, опублікованій у 1857 р., він стверджував: «Подібні помилки були б неможливими якби за спільною згодою держав лікарі і санітари носили відмітний знак - однаковий для всіх армій і всіх країн, - який би дозволяв обом сторонам легко впізнавати їх» [2, с.7-8].

Однак ця ідея не була підтримана, а смерть самого Бодена остаточно поховала її.

Проте, саме Кримська війна стала подією, яке поклало початок діяльності на полі битви санітарних недержавних організацій.

Першим етапом в становленні широкомасштабної організації, яка б надавала допомогу пораненим, стало виникнення широкого громадського руху Червоного Хреста. Йому передували події вже згаданої вище битви між франко-сардинською і австрійською арміями в 1859 р біля містечка Сольферіно на півночі Італії. До історії вона увійшла як одна з найбільш кровопролитних битв в Європі з часів Наполеонівських воєн. За 15 годин бойових дій було вбито понад 30 тис. чоловік (за деякими даними - 40 тис.). Кількість поранених неможливо було підрахувати [8].

Одним з очевидців цих подій став швейцарський бізнесмен Анрі Дюнан. Він був вражений не тільки видом поля битви «засіяного тілами людей і коней», а й тим, що тисячі поранених, які ще залишалися на ньому, виявилися просто покинутими напризволяще, вмираючи мученицькою смертю. У невеликому містечку Кастильйоне скупчилося близько 9 тис. поранених. Вони лежали не тільки в приватних будинках, але і у церквах, на вулицях і площах. Становище погіршувала і мізерна кількість медичного персоналу: всього лише 6 військових лікарів французької армії не могло зарадити цій катастрофічній ситуації [10, с.18]. «Протягом першого тижня після битви, - розповідає Дюнан, поранених, про яких лікарі казали «тут нічого не можна зробити », залишали без всякого догляду, і вони вмирали зовсім закинутими. І це було цілком природно, зважаючи на обмежену кількість фельдшерів і величезну масу поранених. Це жорстоко і жахливо, але неминуче; не можна втрачати дорогоцінний час на безнадійних, коли він потрібний тим, кого ще можна врятувати»[9].

Згадуючи про напружену роботу медичного персоналу, А. Дюнан писав: «Французькі хірурги виявляли невтомну самовідданість, і багато з них протягом доби не відпочивали жодної хвилини. Двом з них, ...довелося зробити так багато ампутацій і перев'язок, що вони знепритомніли. В іншому пункті один з лікарів настільки змучився, що двоє солдатів підтримували йому руки, щоб він міг продовжувати працювати»[11,с.51].

Не вважаючи за можливе залишатися в стороні, Дюнан самовіддано допомагає пораненим, організовує добровольців. У нього немає медичної освіти, але він як вмів, робить перев'язки, приносить їжу, воду, тютюн. Навіть просто розмовляє з пораненими, багато з яких в дуже пригніченому стані, оскільки їм не надається жодна медична допомога. Дюнан допомагає не тільки своїм солдатам, а й солдатам ворога, переконуючи в необхідності такого підходу й інших добровольців. Його заклик «Tutti Fratelli» («Всі ми брати») стає в подальшому гаслом системи допомоги [9].

В ці страшні дні у Дюнана визріває ідея створити систему добровільних медичних товариств, які б могли надавати допомогу пораненим під час війни. «Якби під час битви при Сольферіно, - пише він, - існувало міжнародне товариство допомоги, якби 24, 25 і 26 червня в Кастильйоне, Брешиї, Мантуї і Вероні були б добровольці,

сестри і брати милосердя, яку неоціненну користь вони могли б принести!» [11,с.102].

Враження від побаченого Дюнаном на поле битви виявилось настільки сильним, що після свого повернення до Женеві він пише книгу. Вона називалася «Спогад про битву при Сольферіно». Використовуючи слово «спогад» в однині автор хотів підкреслити, що після побаченого їм жаху його переслідував лише один спогад: тисячі поранених, які стікають кров'ю на полі бою.

Книга справила надзвичайно сильне враження на європейську громадськість. Одні вважали «Спогад про битву при Сольферіно» наклепницькою. Французький військовий міністр маршал Рандон навіть заявив, що книга А.Дюнана написана проти його Вітчизни [1, с.71].

Однак більшість відгуків читачів були схвальними. З усіх кінців Європи Дюнану приходили листи. Його ідеї починають втілюватися в життя. До Дюнана приєднався інший швейцарець, юрист Г. Муаньє голова «Товариства суспільної користі». Вони обидва вирішили створити в Женеві Міжнародний Комітет допомоги пораненим воїнам (в майбутньому - Міжнародний комітет Червоного Хреста). До них приєдналися генерал А. Дюфур і два лікаря: Л.Аппія і Т. Монуар [8].

Комітет, в особі свого голови Г. Муаньє, звернувся до всіх держав з пропозицією обговорити питання про долю поранених. Основним шляхом вирішення цієї проблеми члени комітету вважали створення товариств, які ще в мирний час мали б у своєму складі «рятувальників-добровольців», підготовкою яких займалися саме ці товариства, а також медикаменти, інструментів та інше необхідне майно. З початком війни, ці товариства зможуть надавати суттєву допомогу нечисленним медичним установам армій своїх країн [9].

Важливим було і те, що Комітет висунув пропозицію ввести єдиний знак, яким би позначалися як військові санітарні служби, так і добровольці товариств допомоги пораненим воїнам. Дюнан висловив своє побажання наступним чином: «Нарешті, було б корисно прийняти значок, форму або нарукавну пов'язку, щоб ті, хто носить такі відмітні і загальноприйняті знаки, користувалися належним визнанням» [2, с.9].

Ці пропозиції були прийняті, і в тому ж 1863 року у Женеві була скликана конференція з представників 16 держав (39 делегатів). 29 жовтня 1863 р стало днем народження Товариства, якому було присвоєно назву «Червоний Хрест», а гаслом були обрані слова «Inter arma caritas» («Милосердя під час битви»).

Конференція визначила основні напрями і форми діяльності Комітета, підтримавши необхідність створення товариств, які під час військових дій надавали б допомогу військовій медицині (а для цього в мирний час готували б кадри медсестер, накопичували б запаси медикаментів та ін.). У рішеннях Конференції було зазначено, що персонал таких товариств «у всіх країнах носить однаковий відмітний знак - білу нарукавну пов'язку з червоним хрестом» [10, с.20].

На цій же конференції делегатом від Швейцарії Брієром був запропонований єдиний прапор для забезпечення захисту військовим санітарним службам. У руслі цієї пропозиції на конференції було висловлено побажання, щоб загальноприйнятий відмітний знак позначав медичний персонал всіх армій. Оскільки у конференції не було повноважень приймати рішення, вона рекомендувала: «визнати єдиний відмітний знак для медичних служб всіх армій або, по крайньому мірою, для всіх належних до цієї служби осіб однієї армії; прийняти єдиний прапор у всіх країнах для позначення похідних лазаретів і госпіталів» [2, с.10-11].

Для того щоб рекомендації конференції 1863 р могли стати інструментом міжнародного права, уряд Швейцарії скликав у Женеві в серпні 1864 р дипломатичну конференцію. Це була дуже представницька конференція, на яку з'їхалися делегати 16 країн, - такого успіху не очікували і самі організатори. 22 серпня 1864 р учасники конференції підписали конвенцію «Про поліпшення долі поранених і хворих воїнів під час сухопутної війни».

Женевська конвенція містила в собі 10 статей, які стосувалися наступних питань:

- військові санітарні вози, госпіталі і лазарети були визнані нейтральними, їм забезпечувалися захист і повага;
- нейтральність поширювалася на армійських священиків, які виконували свої обов'язки; якщо вони потрапляли в руки супротивника, їх необхідно було звільнити;
- необхідно було поважати мирне населення, яке допомагало пораненим; поранених і хворих військових необхідно було забезпечити наглядом, незалежно від того на чиєму боці вони воювали;
- знак червоного хреста на білому полі мав позначати госпіталі і медперсонал для надання їм захисту [7, с.200-201].

Саме ці положення стали основою для розвитку міжнародного гуманітарного права.

Женевські починання знайшли своїх послідовників. В одному з перших звітів французького Товариства піклування про хворих і поранених воїнів так відзначені ці успіхи: «Як корабель вкривається при попутному вітрі вітрилами, так на європейському континенті після 1863 та 64 рр. повсюдно виникають комітети» [1, с.86].

Перше товариство виникло у Вюртемберзі ще в грудні 1863 р. Протягом 1864 р. відкриваються ще 10 подібних організацій: в герцогстві Ольденбурзькому, у Бельгії, Пруссії, Данії, Франції, Італії, Мекленбурзі, Іспанії та Німеччини [9]. Почався новий етап розвитку міжнародного гуманітарного права.

Таким чином, XIX століття, з його небаченим прогресом військової галузі і, як наслідок, зростанням числа жертв збройних конфліктів, змусило людство переглянути ставлення щодо самої можливості поліпшення долі поранених воїнів. З ініціативи швейцарського підприємця і громадського діяча А.Дюнанна починається процес оформлення сучасного гуманітарного права. Результатом його діяльності стала знаменита Женевська Конвенція (1864 р).

На відміну від попередніх угод і кодексів, які надавали захист певним категоріям людей, в тому числі пораненим і хворим (дослідники нарахували близько 500 таких документів, які були прийняті до 1864 р.) [10, с.21], конвенція представляє першу багатосторонню угоду, відкриту для приєднання інших держав. Саме з неї бере свій початок сучасне гуманітарне право.

Література:

1. Богаевский П. (1906). *Красный крест в развитии международного права*, В 2-х ч. - Ч. 1. М., Т-во Скоропеч. А.А. Левенсон.
2. Бюньон Ф. Красный Крест, Красный Полумесяц, Красный Кристалл. <<http://www.icrc.org/rus/assets/files/other/kr.pdf>> (2020, березень, 15).
3. Волков С.Ю. (2009). Развитие доктрины справедливой войны в эпоху Раннего Нового времени. *Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. Серия «Международные отношения. Политология. Регионоведение»*, 3, 227-233.
4. Жуковская Т.В. (2007). Из истории образования международного гуманитарного права. *Формирование знаний о международном гуманитарном праве как одно из условий воспитания*

- толерантности у подрастающего поколения: материалы республиканской научно-практической конференции (г. Майкоп), 74-80.*
5. Ибраева Г.Ж. Региональные конфликты и средства массовой информации.
<www.library.cjes.org/online/?a=con&b_id=19&c_id=379>(2020, березень, 12).
  6. Коровин Е. (1940). Французская буржуазная революция 1789 г. и законы и обычаи войны . *Вопросы государства и права во французской буржуазной революции XVIII в. Сборник статей, посвященных 150-летию французской революции.* М., Юридическое издательство НКЮ СССР, 127-150.
  7. Малышева Т.А. (2011). Возникновение Общества Красного Креста как первый историко-правовой этап в становлении централизованного оказания гуманитарной помощи. *Вестник Саратовской государственной академии права*, 4(80), 199-202.
  8. Теличкин И. Анри Дюнан: путь к бессмертию. <<http://www.mgzt.ru/article/1547/>>(2019, грудень, 4).
  9. Филин О. Анри Дюнан – основатель «Красного Креста». <http://www.newacropolis.ru/magazines/1_2001/Anri_Dunan_osn_kr_kr/>(2019, листопад, 4).
  10. Чемякин Ю.В. Международное гуманитарное право и СМИ. <<https://refdb.ru/look/1371851-pall.html>> (2020, березень, 16).
  11. Дюнан А. (2009). *Воспоминание о битве при Сольферино.* М., Международный Комитет Красного Креста.

References:

1. Bogayevskiy P. (1906). *Krasnyy krest v razvitii mezhdunarodnogo prava* [Red Cross in the development of international law]. М., Т-во Skoropech. А.А. Levenson. [in Russian].
2. Byunon F. Krasnyy Krest. Krasnyy Polumesyats. Krasnyy Kristall [Red Cross, Red Crescent, Red Crystal]. Retrieved from <http://www.icrc.org/rus/assets/files/other/kr.pdf> [in Russian]. (2020, March, 15).
3. Volkov S.Yu. (2009). Razvitiye doktriny spravedlivoy voyny v epokhu Rannego Novogo vremeni [The development of the doctrine of a just war in the era of the Early New Age]. *Vestnik Nizhegorodskogo universiteta im. N.I.Lobachevskogo. – Seriya «Mezhdunarodnyye otnosheniya. Politologiya. Regionovedeniye»* [Bulletin of the Nizhny

- Novgorod University. N.I. Lobachevsky. Series "International Relations. Political science. Regional Studies ", no. 3. 227-233. [in Russian].
4. Zhukovskaya T.V. (2007). Iz istorii obrazovaniya mezhdunarodnogo gumanitarnogo prava [From the history of the formation of international humanitarian law] *Formirovaniye znaniy o mezhdunarodnom gumanitarnom prave kak odno iz usloviy vospitaniya tolerantnosti u podrastayushchego pokoleniya: materialy respublikanskoy nauchno-prakticheskoy konferentsii (g.Maykop)*, [The formation of knowledge about international humanitarian law as one of the conditions for promoting tolerance among the younger generation: materials of a republican scientific and practical conference (Maykop)], 74-80. [in Russian].
  5. Ibrayeva G.Zh. Regionalnyye konflikty i sredstva massovoy informatsii [Regional conflicts and the media]. Retrieved from www.library.cjes.org/online/?a=con&b_id=19&c_id=379 [in Russian]. (2020, March, 12).
  6. Korovin E. (1940). Frantsuzskaya burzhuaznaya revolyutsiya 1789 g. i zakony i obychai voyny [The French bourgeois revolution of 1789 and the laws and customs of war]. *Voprosy gosudarstva i prava vo frantsuzskoy burzhuaznoy revolyutsii XVIII v. Sbornik statey. posvyashchennykh 150-letiyu frantsuzskoy revolyutsii* [Questions of state and law in the French bourgeois revolution of the XVIII century. Collection of articles dedicated to the 150th anniversary of the French Revolution]. M., Yuridicheskoye izdatelstvo NKYu SSSR. 127-150. [in Russian].
  7. Malysheva T.A. (2011). Vozniknoveniye Obshchestva Krasnogo Kresta kak pervyy istoriko-pravovoy etap v stanovlenii tsentralizovannogo okazaniya gumanitarnoy pomoshchi [The emergence of the Red Cross Society as the first historical and legal stage in the development of centralized humanitarian assistance]. *Vestnik Saratovskoy gosudarstvennoy akademii prava*. [Bulletin of the Saratov State Academy of Law], no. 4(80). 199-202. [in Russian].
  8. Telichkin I. Anri Dyunan: put k bessmertiyu [Henri Dunant: the path to immortality]. Retrieved from <http://www.mgzt.ru/article/1547/> [in Russian]. (2019. December, 4).
  9. Filin O. Anri Dyunan – osnovatel «Krasnogo Kresta» [Henri Dunant - founder of the Red Cross]. Retrieved from

- http://www.newacropolis.ru/magazines/1_2001/Anri_Dunan_osn_kr_kr/ [in Russian]. (2019. November, 4).
10. Chemyakin Yu.V. Mezhdunarodnoye gumanitarnoye pravo i SMI [International Humanitarian Law and the Media]. Retrieved from <https://refdb.ru/look/1371851-pall.html> [in Russian]. (2020. March, 16).
  11. Dyunan A. (2009). *Vospominaniye o bitve pri Solferino* [Remembering the Battle of Solferino] M., Mezhdunarodnyy Komitet Krasnogo Kresta. [in Russian].

Citation: W. Orehowsky (2020). THE DEVELOPMENT OF INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW IN THE XIX CENTURY. Innovative Solutions in Modern Science. 2(38). doi: 10.26886/2414-634X.2(38)2020.8

Copyright: W. Orehowsky ©. 2020. This is an openaccess article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC BY). The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.